

УДК 025.85.09

ОПИСОВІСТЬ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

А. Ю. Шпак, Н. М. Цуца

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

Забезпечення збереженості рідкісних та цінних друкованих видань безперечно пріоритетне завдання державної політики України, що визначатиме та сприятиме становленню нашої ідентичності. Отже, для спадщини є важливим: здійснювати фахову оцінку їх збереженості, виявляти та ідентифікувати пошкодження, обирати та проводити консерваційні та/або реставраційні заходи залежно від виду пошкодження та цінності видання [8]. Впровадження і дотримання такого системного підходу у державних та приватних інституціях якісно впливатиме на стан культурного надбання. Акцентовано на вагомій компоненті збереженості, а саме: описовість в контексті науково-реставраційної документації.

Розглянуто важливість правильного документування культурної спадщини України, а саме: точність викладу, інформативність та конкретика, як фактор фіксування поточного стану об'єкта. Це важливий передреставраційний процес, до якого задіяні кваліфіковані спеціалісти. Адже якісно виконана документація сприяє професійному виконанню консерваційних чи реставраційних заходів з використанням відповідних матеріалів та обладнання з подальшими рекомендаціями щодо збереженості та експонування книжкових пам'яток.

Висвітлено актуальність цифрових технологій у сучасному суспільстві, які стали нормою повсякденного життя, а їх застосування створює якісну перевагу як у візуальній частині описовості об'єкта, так і у текстуральній. Саме тому залучення відповідних технологій необхідне для створення та формування комплексної документації, яку можливо зберігати у цифровому форматі. Реставратор, як фаховий спеціаліст, здатний забезпечити цілісний підхід до об'єкта культурної спадщини щодо його збереженості шляхом поетапного документування з подальшими практичними процесами, які спрямовані на доведення до експозиційного стану пам'ятки.

Ключові слова: друковані видання, книжкові пам'ятки, пошкодження, документація, реставрація, фотофіксація, фотограметрія, 3D-сканування.

Постановка проблеми. Пам'ятки культури, виконані на паперовій основі, — унікальні об'єкти, що слугують джерелом історичного пізнання, важливим засобом формування світогляду наших сучасників з огляду на досвід минулого [19]. Саме тому вивчення, охорона і реставрація є важливими напрямками державної політики України, а отже, створення якісної наукової документації у пріоритеті фахівців, задіяних у сфері збереження культурної національної спадщини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Згідно з наказом № 437 від 14.06.2016 Міністерства Культури України, книжкові пам'ятки — це визнана на сьогодні категорія серед інших видів рухомих пам'яток, яка потребує дослідження, охорони, а також збереження. Відповідно, кожна з цих пам'яток потребує кваліфікованої, структурованої науково-реставраційної документації. Це зумовило опрацювання низки наукових статей, архівних та цифрових джерел, документації профільних інституцій, зокрема відділів реставрації та консервації рідкісних видань, а також звернення до законодавства України. Проводився огляд вибірки реставраційних паспортів з метою порівняння та їх аналізу. Також розглядалися міжнародні ініціативи щодо описовості об'єктів, переданих реставраційним інституціям.

Мета статті — розглянути специфіку в науково-реставраційному документуванні, зокрема його текстувальну та візуальну складову.

Належно виконана наукова робота сприяє якісному здійсненню реставраційних заходів. У сучасному суспільстві під час документування важливо застосовувати нові технології, переходити із застарілих у більш зручні. Це використання сучасних комп'ютерів, хмарних сховищ, фотокамер, сканерів. Вони дають змогу візуально фіксувати поточний стан реставраційного об'єкта у цифровому файлі без нанесення шкоди пам'ятці, а в період проведення комплексу реставраційних заходів слугують візуальним супроводженням детального опису кожного реставраційного етапу. На завершення перебігу реставраційних операцій є можливість порівняти зміни стану пам'ятки «до» та «після» реставрації, оцінити якість кваліфікованої роботи фахівця та залишити можливість у подальшому доступі науковця до професійної документації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Описовість пам'яток — це складний і кропіткий процес, покликаний сприяти їх збереженню та закарбовувати інформацію про об'єкти культурної спадщини.

Реставраційна документація, враховуючи спосіб, засіб й форму створення, є науковим документом, що характеризується точністю викладу, інформативністю і конкретикою. Це створення (запис) і організація інформації шляхом аналітико-синтетичного опрацювання даних, а також отриманих з інших джерел відомостей про об'єкт. Вона унеможливує руйнівні методи дослідження, направлені безпосередньо на реставраційний об'єкт. Це важлива і необхідна робота як при надходженні пам'ятки у відповідну установу для зберігання, вивчення, експонування, так і при реставрації. Тому, щоб зрозуміти актуальність теми, необхідно насамперед розглянути передумови, які ведуть до створення науково-реставраційної документації, а саме: реставраційного паспорта з усіма його складовими.

- Властивість матеріалу, з якого складається пам'ятка культури, або ж який є її основою (папір, дерево, тканина, метал та інші), і його якісні характеристики відображаються на експлуатаційно-експозиційному стані об'єкта. Сукупність цих основних складових впливає на довговічність і проходження складних незворотних фізико-хімічних процесів. Зокрема, це природне старіння, що спричиняє зниження механічної міцності, зміну забарвлення паперу, послаблення інтенсивності та кольору тексту чи ілюстрацій.

- Можливі допущені певні технологічні помилки (дефекти) при створенні пам'ятки також значно впливають на збереження: під час створення основи (неякісна сировина або добавки до неї); під час вибору фарби або ж сама фарба (надлишок чи брак зв'язива, погано перетертий пігмент); помилки під час друку.
- Неправильне зберігання або експонування об'єкта з порушенням норм утримання, зокрема складу повітряного середовища, що спричиняє забруднення кислотними газами, які призводять до зміни кольору, значення Ph паперу, зниження механічної міцності; нестабільний або неправильний температурно-вологісний режим, що спричиняє появу деформації, зниження механічної міцності або ж створення потенційно сприятливого середовища для мікроорганізмів; неналежне освітлення; зоошкідники — комахи, гризуни, птахи.
- Некваліфікований підхід до пам'ятки, культура поводження або ж умисне пошкодження: недбалий моніторинг за об'єктом; непрофесійний підхід персоналу під час монтування експозиції або ж зберігання (розриви, деформації, забруднення, потертості, подряпини та інші); некваліфікована реставрація (самостійна нефахова реставрація без необхідної освіти або ж досвіду); вандалізм (акт скоєний з метою умисного пошкодження пам'ятки).
- Екологічні або техногенні катастрофи. Це події, які негативно впливають на культуру, що призводить до повної втрати об'єктів.

Книжкові пам'ятки можна класифікувати як ті, які легко піддаються пошкодженням і зміні зовнішнього вигляду, а також втрати естетичних і експлуатаційних властивостей, що призводить до невідкладних консерваційно-реставраційних процесів, ігнорування яких може призвести до часткової або повної втрати. Комплекс цих заходів необхідний для усунення пошкоджень, сповільнення старіння і відновлення (наскільки це можливо) автентичного (первинного) вигляду твору.

Збір усіх відомостей про пам'ятку, отриманих у результаті практичної роботи та спостережень реставратора-дослідника та фіксація їх, є найважливішим завданням документування з урахуванням специфіки об'єкта, що є предметом матеріальної культури певного історичного часу. По-перше, підхід до пам'ятки — індивідуальний з огляду на те, що їй притаманна низка фізичних характеристик та особливі архітектоніка й технічні прийоми творення. Кожний елемент книги та її оформлення може відображати прийоми чи традиції певної історичної чи культурної епохи. Стан окремих елементів вказує на різноманітні причини і наслідки ушкоджень. По-друге, книга є носієм тексту, твору, наукової праці тощо. Крім того, книги можуть мати вишукане оформлення, поліграфію [14], і в такому випадку вона буде витвором книжкового мистецтва.

Тому при надходженні об'єкта на реставрацію необхідно скласти науково-реставраційну документацію (паспорт) і наповнювати її до завершення. Для цього задіяний фахівець або ж група фахівців повинні мати певну фахову освіту і освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче бакалавра, які зможуть якісно виконувати низку послідовних кроків з комплексної оцінки і кінцевого формування експертної документації. При цьому необхідне дотримання точної термінології і чіткий, послідовний виклад інформації, зрозумілої для інших реставраторів і науковців, виклад

аналізу всіх компонентів об'єкта потенційної реставрації, а саме: стану книги загалом та окремих її складових (покриття та кришок оправи, форзаців, капталів, шиття книжкового блоку) [6] її аркушів.

Отже, можна виділити шість основних послідовних етапів під час створення реставраційної документації:

1. Вивчення історико-мистецько-архівних даних: ведеться пошукова робота, яка безпосередньо стосується пам'ятки з метою її дослідження. Важливою є інформація про приналежність пам'ятки (штампи, дописи, дарчі написи, печатки, екслібрис, автограф колекціонера), побутування (типологічна класифікація, місце постійного перебування, атрибутивні дані про пам'ятку (автор, назва, час та місце створення)) та вихідні фізичні дані — матеріали, основа та техніка створення, розмір тощо. За необхідності розшукуються аналоги, якщо є потреба у них і якщо такі є.

2. Проведення предреставраційного дослідження — це важливий етап, від якого залежить якість майбутніх проведених реставраційних процесів. Його можна поділити на два блоки:

- Візуальне обстеження за доброго освітлення з метою оцінки поточного стану збереження пам'ятки. Стан конструкційно-експлуатаційного збереження або втрати (відсутність) блока, оправи паперового носія; ентомологічне пошкодження; мікологічне ураження; забруднення (визначається характер забруднень і місце їх розташування). Забруднення поділяють на нестійкі — пилові, брудові, ґрунтові; стійкі — сліди сажі, жиру, плям від олійних фарб, чорнил, туші, воску, клейові та інші забруднення тощо. У разі виявлення втрат і пошкоджень визначають: наявність попередньої реставрації (описується якість реставрації), свідчення про попередню реставрацію (якщо є, вказується джерело або з чітких слів записано). Реставрація вважається неповною, якщо фрагменти склеєні, а втрати не заповнені; заповнені частково; є втрати в будь-якій частині виробу (вказується місце втрати, форма, розмір); якість попереднього склеювання; кількість фрагментів, з яких складається пам'ятка; які частини пам'ятки відсутні із зазначенням розміру в сантиметрах і квадратних сантиметрах; дефекти від попередньої реставрації [14]. Необхідно детально описати підписи, наклейки, інвентарні номери. Вказати їх місцезнаходження, матеріали виконання.
- Проведення лабораторних хіміко-технологічних досліджень здійснюється опісля візуального огляду з метою встановлення типу складових матеріальної основи книги, довжини та міцності волокон паперу; вимірювання товщини й кислотності паперу; дослідження та [6] ідентифікація фарб і чорнил. Також важливими є мікологічні та ентомологічні дослідження. Ведеться запис результатів усіх досліджень, що відображають стан збереженості пам'ятки до початку реставраційних заходів, із зазначенням мети дослідження, методів дослідження, номера та дати висновку до кожного дослідження й місця зберігання відповідної документації [17]. На підставі всіх досліджень зазначається причина та мета реставрації.

3. Дослідження із застосуванням вимірювальних приладів, а також фототехніки або сканувальних приладів — це вагомі неруйнівні методи дослідження. Фіксування дореставраційного та поточного стану об'єкта при реставрації мають бути максимально інформативними. Це, зокрема, фізико-оптичні методи дослідження, які здійснюються у різних діапазонах випромінювання — в ультрафіолетовій, видимій та інфрачервоній областях спектра. Залежно від пошкодження візуальне фіксування об'єкта за допомогою фотоапарата чи інших пристроїв необхідно провести первинно, адже не потребує відбору проб.

4. Складання програми проведення необхідних реставраційних заходів та їх обґрунтування, яка затверджується на реставраційній раді, дає змогу накреслити шлях проведення подальших практичних процесів з пам'яткою. Програма складається на підставі отриманої інформації з предреставраційних досліджень, які дають змогу підібрати правильні методики та розробити способи їх реалізації, відповідні реактиви та матеріали. Можливі зміни або доповнення у програмі реставраційних заходів. Вони також погоджуються на повторно скликаній реставраційній раді, що дає чітке обґрунтування прийнятих рішень.

5. Запис послідовного виконання реставраційних заходів згідно зі складеною програмою з метою надання культурній пам'ятці експозиційного вигляду та конструктивно-експлуатаційної міцності з максимальним наближенням автентичного вигляду. Комплекс проведених реставраційних процесів забезпечує тривале збереження пам'ятки культури.

6. Формування наукової документації (реставраційний паспорт) є основним документом і кінцевим етапом, що складається на об'єкт культурної спадщини з метою отримання консолідації наукових знань про пам'ятку, детальний опис стану на момент надходження, культурну цінність, а також результати проведених заходів (опис змін технічного та зовнішнього стану пам'ятки після реставрації) [17]. Це кінцевий етап з отриманням повного описового файлу зі всіма вихідними даними: реставраційний щоденник, усі необхідні довідки про дослідження, здійснені фаховими спеціалістами у спеціальних установах, лабораторіях, проведені до початку і під час реставрації, ілюстративний матеріал (звичайна фотографія, мікрофотографія, в інфрачервоних/ультрафіолетових променях тощо), можливі додатки (файли зі сканами об'єкта або його фрагментів, файли з електронними реконструкціями), графічне наповнення (схеми, таблиці, креслення, графіки), а також рекомендації щодо умов подальшого зберігання пам'ятки.

Зазначимо, що умовно реставраційна документація складається з двох блоків:

- Текстуального (містить зафіксовані письмово дані про об'єкт).
- Візуального (фото, відео, відскановані файли, схеми, таблиці, креслення, графіки).

Реставраційна письмова документація — це комплексний текстуальний файл (електронний і аналоговий в паперовому форматі), який наповнений даними про культурну пам'ятку. Записи ведуться в науковому стилі вручну у реставраційному щоденнику або за допомогою програмного забезпечення, зокрема «текстового процесора Microsoft Word» або «Pages», та зберігається у двійковому форматі файлів з

розширенням «.doc» (найпоширеніший формат документообігу). Текстовий файл для зручності доступу, а також щоб вберегти від ризику повної втрати або пошкодження необхідно зберігати у хмарних сховищах, таких як Google Диск, iCloud тощо. Записи ведуться впродовж ведення реставраційних процесів, які виконуються послідовно згідно з планом, з детальним інформативним описом технологічних процесів та інших операцій із зазначенням часу проведення, їх результатом, а також рекомендації для подальшого збереження. Фіксується рецептура використаних матеріалів і хімічних сполук. Обґрунтовується обраний метод, методика, технологічна операція, використаний інструментарій; зазначається розробник, ким затверджено, де впроваджено [17]. Окремо зазначається відповідність застосованих методів, методик, технологічних операцій затвердженій програмі. Отже, текстуальна складова реставраційного паспорту стає найважливішим джерелом інформації про методику проведення консерваційно-реставраційних заходів, техніко-технологічних характеристик пам'ятки, історію про поновлення та зміни, які проходять.

Візуальна сторона — це науково-документаційна фотографія. Основним завданням є отримання в заданий момент часу фотографічного зображення об'єкта, що надійшов для експертного дослідження, з максимально точною передачею усіх характерних особливостей, таких як його розміри, форма, конструктивні особливості та інші притаманні йому ознаки. Це технічний процес, який виконується за допомогою спеціальної фототехніки і в обладнаній фотостудії.

Для максимально точного відтворення пам'ятки у фото необхідна низка обладнання: фон, освітлення, штатив, фотоапарат. Рекомендовано використовувати фон ахроматичних кольорів (чорний, сірий, білий) з матовою поверхнею (паперові, вінілові або тканинні), на якому буде здійснюватись фотореєстрація об'єкта. Освітлення також важлива складова, яка має бути сталою на кожному фото, тобто однакова колірна температура і яскравість від 3200 до 5600 К, джерело постійного світла розсіяне, ракурс прямий або односторонній боковий. На кожному фото необхідна колірна мішень, яка призначена для калібрування і оцінки систем відтворення кольору, та метрична шкала для визначення розміру об'єкта. Обов'язковим є використання фотоштатива — спеціалізованої опори для фотоапарата. Він впливає на стабілізацію зображення, що дає змогу робити фотографії відмінної якості завдяки довгій витримці. Незамінним є використання професійної фотокамери з високою роздільною здатністю, щоб забезпечити чіткі та деталізовані зображення. Для цього необхідні світлосильні макрооб'єктиви 35–50 мм з діафрагмою $f/2,8$ і більше.

Фотофіксація проводиться у чіткій послідовності (пряме, бічне освітлення) з обов'язковим вказуванням дати фото: до реставрації, під час реставрації, після реставрації. Важливим є визначення ракурсу для зйомки, що має значення при фотофіксації загального вигляду, його форм та розміру фрагментів, частин які пов'язані з об'єктом, однак не є його складовими на поточний момент, а також пошкоджень або дії негативних чинників (у разі наявності). Також необхідно акцентувати увагу на тих ділянках об'єкта, які підлягають реконструкції, наприклад, на шитті

книжкового блока, методі кріплення накладної фурнітури до оправи, застібках і ремені, які не можуть виконувати свого функціонального навантаження навіть після реставрації. Така фіксація автентичності дає змогу дослідникам наблизитись до достеменного встановлення часу виготовлення книги чи оправи. Важливо фотографічно відобразити колористичні зміни внаслідок реставрації, особливо при хімічному втручанні [7]. Такими є вибілювання окремих ділянок паперу чи сторінок загалом, виведення плям різного походження тощо. Трапляються випадки, коли для відкриття автентичного тексту необхідно вилучати наклейки від попередніх реставрацій. Водночас варто звертати увагу на маргінальні записи [7] на папері, який знімають, і обов'язково фотографічно зафіксувати їх.

Варто додати дослідження в ультрафіолетовому та інфрачервоному спектрі, які фіксуються за допомогою фотоапарата. Ці дослідження дадуть змогу отримати додаткову об'єктивну інформацію про стан збереженості.

Наступним елементом візуальної частини є фотограмметричне оцифровування. Це технологія створення 3D-моделі на основі фотограмметрії, тобто фотографування об'єкта з різних ракурсів з подальшою обробкою у спеціальному програмному забезпеченні. Отже, отримаємо точну копію об'єкта з максимальною достовірністю реалістичного відображення.

Важливим сучасним засобом є 3D-сканування. Цей метод дає змогу у цифровому форматі зберегти інформацію буквально про кожен елемент: його колір, розмір, текстуру. Це технологія, за допомогою якої вимірюється горизонтальні та вертикальні напрямки розповсюдження лазерного випромінювання з подальшим створенням тривимірного зображення в контурі хмари точок [20]. Це дає змогу з високою точністю створювати цифрові 3D-копії фізичної форми реального об'єкта.

Висновки. Висвітлено актуальність науково-реставраційної документації пам'яток культури, адже це об'єкти спадщини, що представляють особливу культурну цінність для сучасного і майбутніх поколінь. Згідно із законодавством України у сфері охорони культурної спадщини та низки міжнародних конвенцій, пам'ятки потребують особливого захисту, дослідження і моніторингу з метою запобігання втрати первинного автентичного вигляду, на який впливає значна кількість несприятливих факторів. Одні з найвразливіших — це книжкові пам'ятки, з огляду на особливості матеріалу та техніки створення. Передача книжкових пам'яток для проведення консерваційно-реставраційних заходів зумовлює потребу у якісному документуванні об'єкта, який зазнав певних пошкоджень, що впливають на його експозиційний стан.

Виділено шість основних етапів під час створення реставраційної документації. Зроблено акцент на двох складових — текстуальній та візуальній частинах, де висвітлюються перспективи підходу із залученням осучаснених фото та сканувальних технологій і програмного забезпечення, що дасть можливість повноцінному сучасному опрацюванню, їх супроводу під час реставрації і подальшому зберіганню рідкісних і цінних видань.

Висвітлення цієї теми вкрай важливе як для реставраторів, так і для працівників бібліотек, архівів, музеїв, галерей та інших установ чи приватних осіб, які дотичні

до реставраційної документації, оскільки вводять в обіг масив цікавих, інколи унікальних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ М-ва культури України від 20.11.2001 р. № 708.
2. Про затвердження Порядку обліку об'єктів культурної спадщини : наказ М-ва культури України від 11.03.2013 р. № 158.
3. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ М-ва культури України від 14.06.2016 р. № 437.
4. Боряк Г. В., Дубровіна Л. А. Архівознавство / Укр. наук.-дослід. ін-т архівної справи та документознавства. 2-е вид., виправл. і доп. 2002. 354.
5. Гануляк Л. Сучасний підхід до процесу охорони матеріальної культурної спадщини України в контексті вибраних прикладів європейського досвіду. Текст і Образ: Актуальні проблеми історії мистецтва. 2022. № 1 (13).
6. Дзендзелюк Л. С., Льода Л. Передреставраційні дослідження. Методичні поради для студентів до практичних занять з дисципліни «Основи реставраційних процесів». Львів : Українська академія друкарства, 2012. 90 с.
7. Дзендзелюк Л. С., Льода Л. М. Підготовка пам'яток писемності та друку до реставрації: матеріали, лабораторні дослідження.
8. Дзендзелюк Л. С. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Реставрація, консервація та збереження стародруків і рукописів».
9. Киричок Т. Ю., Талімонова Н. Л., Клименко Т. Є. Зберігання та реставрація поліграфічної продукції. Лабораторний практикум. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2020. 21 с.
10. Ковальчук Г. Дослідження рідкісних і цінних книг в Інституті книгознавства НБУВ : доповідь ; IV Національні збори закладів із старовинними та рідкісними колекціями / Національна бібліотека Аргентинської Республіки ім. Маріано Морено, 2023.
11. Колосовська О. Відділ рідкісної книги: формування та організація фондів. Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. 2010. № 2 (18). URL: https://www.lsl.lviv.ua/data/Zapysky/Zapysky_2_18_2010/JRN/PDF/25.pdf.
12. Льода Л., Дзендзелюк Л. Реставрація стародруку із бібліотеки фундації ім. В. Баворовського / *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*. 2018. № 4 (54). С. 143-158.
13. Майстренко А. А., Мурашко Н. В., Христова Н. М. Методика оцінювання фізичного стану документів : метод. рекомендації / Державна архівна служба України, 2013. 108 с.
14. Шман С. Ю. Друковані видання в системі експертних досліджень культурних цінностей. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022. № 1. С. 41-46.
15. Оцифровування і каталогізація кирилических стародруків колекції Державного історико-культурного заповідника м. Острог / Державний історико-культурний заповідник Острог. URL: <https://starodruky.ostrohcastle.com.ua/>.

16. Інституційні та правові проблеми збереження культурної спадщини / Національний інститут стратегічних досліджень. 19.04.2019 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/instituciyni-ta-pravovi-problemi-zberezhennya-kulturnoi>.
17. Заповнення паспорта реставрації пам'ятки історії та культури (рухомої). Рекомендації / Національний науково-дослідний реставраційний центр України. URL: <http://restorer.kiev.ua/>.
18. Велика Українська енциклопедія. Культурна спадщина України. URL: https://vue.gov.ua/Культурна_спадщина_України.
19. Барвінський В., Веретенников В., Герасименко Ф. та ін. Архівознавство: Елементарний підручник. 4.1.: Пос. для самоосвіти і для уч. зак. 1982. 22 с.
20. Інноваційна українська компанія створює 3D моделі пам'яток культурної спадщини. Газета «День». URL: <https://m.day.kyiv.ua/news/271221-innovatsiyna-ukrayinska-kompaniya-stvoryuye-3d-modeli-pamyatok-kulturnoyi-spadshchyny>.

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vidboru rukopysnykh knyh, ridkisnykh i tsinnykh vydan z bibliotechnykh fondiv do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia : nakaz M-va kultury Ukrainy vid 20.11.2001 r. № 708 (in Ukrainian).
2. Pro zatverdzhennia Poriadku obliku ob'ektiv kulturnoi spadshchyny : nakaz M-va kultury Ukrainy vid 11.03.2013 r. № 158 (in Ukrainian).
3. Pro zatverdzhennia Poriadku vidboru rukopysnykh knyh, ridkisnykh i tsinnykh vydan do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia : nakaz M-va kultury Ukrainy vid 14.06.2016 r. № 437 (in Ukrainian).
4. Boriak, H. V., & Dubrovina, L. A. (2002). Arkhivoznavstvo / Ukr. nauk.-doslid. in-t arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva. 2-e vyd., vypravl. i dop. (in Ukrainian).
5. Hanuliak, L. (2022). Suchasnyi pidkhid do protsesu okhorony materialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy v konteksti vybranykh prykladiv yevropeiskoho dosvidu: Tekst i Obraz: Aktualni problemy istorii mystetstva, 1 (13) (in Ukrainian).
6. Dzendzeliuk, L. S., & Loda, L. (2012). Peredrestavratsiini doslidzhennia. Metodychni porady dlia studentiv do praktychnykh zaniat z dystsypliny «Osnovy restavratsiinykh protsesiv». Lviv : Ukrainska akademiia drukarstva (in Ukrainian).
7. Dzendzeliuk, L. S., & Loda, L. M. Pidhotovka pam'iatok pysemnosti ta druku do restavratsii: materialy, laboratorni doslidzhennia (in Ukrainian).
8. Dzendzeliuk, L. S. Metodychni rekomendatsii do provedennia praktychnykh zaniat z dystsypliny «Restavratsiia, konservatsiia ta zberezhennia starodrukiv i rukopysiv» (in Ukrainian).
9. Kyrychok, T. Yu., Talimonova, N. L., & Klymenko, T. Ye. (2020). Zberihannia ta restavratsiia polihrafichnoi produktsii. Laboratornyi praktykum. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho (in Ukrainian).
10. Kovalchuk, H. (2023). Doslidzhennia ridkisnykh i tsinnykh knyh v Instytuti knyhoznavstva NBUV : dopovid ; IV Natsionalni zbory zakladiv iz starovynnymy ta ridkisnymy kolektsiiamy / Natsionalna biblioteka Arhentynskoi Respubliky im. Mariano Moreno (in Ukrainian).
11. Kolosovska, O. (2010). Viddil ridkisnoi knyhy: formuvannia ta orhanizatsiia fondiv: Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka, 2 (18). Retrieved

- from https://www.lsl.lviv.ua/data/Zapysky/Zapysky_2_18_2010/JRN/PDF/25.pdf (in Ukrainian).
12. Loda, L., & Dzendzeliuk, L. (2018). Restavratsiia starodruku iz biblioteki fundatsii im. V Bavorovskoho / Bibliotheca Nostra: Śląski Kwartalnik Naukowy, 4 (54), 143-158 (in Ukrainian).
 13. Mayštrenko, A. A., Murashko, N. V., & Khrystova, N. M. (2013). Metodyka otsiniuvannia fizychnoho stanu dokumentiv : metod. rekomendatsii / Derzhavna arkhivna sluzhba Ukraïny (in Ukrainian).
 14. Shman, S. Yu. (2022). Drukovani vydannia v systemi ekspertnykh doslidzen kulturnykh tsinnosti: Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 1, 41–46 (in Ukrainian).
 15. Otsyfrovuvannia i katalohizatsiia kyrylychnykh starodrukiv kolektsii Derzhavnoho istoryko-kulturnoho zapovidnyka m. Ostroh / Derzhavnyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk Ostroh. Retrieved from <https://starodruky.ostrohcastle.com.ua/> (in Ukrainian).
 16. Instytutsiini ta pravovi problemy zberezhennia kulturnoi spadshchyny / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzen. 19.04.2019 r. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/instituciyni-ta-pravovi-problemi-zberezhennya-kulturnoi> (in Ukrainian).
 17. Zapovnennia pasporta restavratsii pam'iatky istorii ta kultury (rukhomoi). Rekomendatsii / Natsionalnyi nauково-doslidnyi restavratsiynyi tsentr Ukrainy. Retrieved from <http://restorer.kiev.ua/> (in Ukrainian).
 18. Velyka Ukrainska entsyklopediia. Kulturna spadshchyna Ukrainy. Retrieved from https://vue.gov.ua/Kulturna_spadshchyna_Ukrainy (in Ukrainian).
 19. Barvynskyi, V., Veretennykov, V., & Herasymenko, F. ta in. (1982). Arkhivoznavstvo: Elementarnyi pidruchnyk. 4.1.: Pos. dlia samoosvity i dlia uch. zak (in Ukrainian).
 20. Innovatsiina ukrainska kompaniia stvoriue 3D modeli pam'iatok kulturnoi spadshchyny. Hazeta «Den». Retrieved from <https://m.day.kyiv.ua/news/271221-innovatsiyna-ukrayinska-kompaniya-stvoryuye-3d-modeli-pamyatok-kulturnoyi-spadshchyny> (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2024-1-68-170-180

DESCRIPTIVENESS OF CULTURAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC AND RESTORATION DOCUMENTATION

A. Yu. Shpak, N. M. Tsutsa

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
shpakarsen@gmail.com,
natalia.tsutsa@gmail.com*

In view of our turbulent present a priority task of the state policy of Ukraine, which will determine and contribute to the formation of our identity, is to ensure the preservation of rare and valuable printed editions. Thus, it is important for our heritage: to carry out professional work assessment of their preservation; detect and identify damage;

select and carry out restoration and/or conservation measures depending on the species damage and the edition values. [8] Implementation and observance of such a systematic approach in state and private institutions will have a qualitative impact on the state of cultural heritage.

The proposed article is focused on a significant component of preservation, namely descriptiveness in the context of scientific and restoration documentation.

In this article the importance of proper documentation of the cultural heritage of Ukraine, namely the accuracy of the presentation, informativeness and specifics, as a factor of fixing the current state of the object is discussed. This is important pre-restoration process which involves qualified specialists. After all, high-quality documentation contributes to the professional performance of conservation work or restoration measures using appropriate materials and equipment with further recommendations regarding preservation and exhibition of book monuments.

In addition, this article tries to show the relevance of digital technologies in our modern society, which have become the norm of everyday life. The using of them creates a qualitative advantage, as a visual part descriptiveness of the object as well as in the textual one. This is why the involvement of the relevant technologies is necessary for the creation and formation of complex documentation, which can be stored in digital format.

The restorer, as a professional specialist, is able to provide a holistic approach to the object of cultural heritage regarding its preservation through phased documentation with subsequent practical processes that aimed at bringing monuments to an exhibition state.

Keywords: *printed editions, book artifacts, damages, documentation, restoration, photo fixation, photogrammetry, 3D-scanning.*

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024.

Received 29.04.2024.